

fiókkal és mintegy 23,5 ezer alkalmazottal. Az EU-integrációs programok pénzügyi hátterét biztosító szolgáltatásaik kiválthatók lehetnek ugyan más úton, de pótolhatatlan veszteséggel járna a napi lakossági vagy vállalkozói kölcsönök esetleges kiesése. A pénzügyi-gazdasági kapcsolatok gyengülése bizonyára még nem jutott el a mélypontra, de a trend aggasztó. A bolgár irányban a görög kényszermegszorítások hirtelenjében ugyan akár pozitív „szaldót” is mutatnak: vállalkozások legújabbán ezrével lépnek át a határon a kedvezőbb adózás lehetőségéért; egyes bankok is bolgár oldalon nyitnak fiókot odahaza már aggódó betéteseik számára. Groteszk fordulat a hatás-ellenhatás logikájának menetében: a bolgárok épp kezdenek belefeledkezni a váratlan euro-közelség eufóriájába, amikor szomszédja, egyenesen a zónából, majdhogy nem temetni készül a közös devizát. A fura görög-bolgár közjátékkal egy időben viszont albán vendégmunkások száz-ezreit fenyegeti a görögországi munkalehetőség megszűnése.

A kettő nincs egyenes összefüggésben egymással, de a görög válság és a válságkezelés esetenként a kétoldalú politikai kapcsolatokat is beárnyékolja. Görög részről a belpolitikai nyugtalanság, az instabil kormányzás viszonyai között vagy valódi felelős illetékes hiányában bizonyos, egyszer végre már könnyebben kezelt kérdésekben újrakeményednek az álláspontok, mint a „makedón” névadás jog-vitáját, a görög-albán tengeri határ-vitát vagy a koszovói szuverenitás elismerését illető témákban. A görög válság nagyobb sugarú körben azonban egészében fékezi balkáni környezete felzárkózási dinamikáját, és bizonytalanítja el, még bármiféle felzárkóztatás előtt, EU-integrációs perspektíváját.

Komáromi Sándor

SZEMLE

Nemzeti és nemzetiségi irodalmak

Romániai német irodalmi életrajzok: Wolf von Aichelburg (1912–1994)

Mühlroth, Herbert-Werner: „Über ruhigem Grund durchsichtig Leben”. 100 Jahre seit der Geburt des Dichters, Malers und Komponisten Wolf von Aichelburg. = Spiegelungen. 7. Jg. 2012. 1. no. 30-34. p.

Motzan, Peter: Als man noch lange Briefe schrieb: Zeugnisse aus einer fernen Zeit. = Uott. 35-38.

Az osztrák (karintiai) főnemességből származó („bároi” rangot örökölt), pólai születésű, majd Nagyszebenben nevelkedett Aichelburg alkotópályája a Trianon utáni romániai német irodalom, a korabeli művészeti élet szerves részévé vált. (Nem áll rendelkezésre publikus adat a család Erdélybe költözéséről.) Tehetsége több ágon, az irodalom mellett a festészet és a zene területén is kibontakozott. A szebeni Bruckenthal-Gimnáziumban, majd az 1930-as években a kolozsvári, a dijoni, valamint a berlini egyetemen tanult, miközben a brassói *Klingsor* lapjain és másutt költőként bemutatkozott. A második világháború kezdetén besorozták a román királyi hadseregbe, 1941/44 között azonban fodítóként a Propagandaminisztérium sajtóirodáján dolgozott, és a Bukarestben élő német írók, költők népes táborához tartozott.

A háború után Szebenbe visszatért Aichelburg az akkor formálódó, román bázisú szebeni írókörhöz (L. Blaga, S. A. Doinaş, I. Negoitescu) kapcsolódva írásainak élt, de a festészetrel is megpróbálkozott. A kibontakozás éveit hirtelen értek véget 1948-ban, amikor tiltott határátlépés kísérlete miatt börtönbe, illetve a Duna-deltába került. Az ez időben született versek később váltak ismertté mint kordokumentumok. Szabadulása után néhány évvel az 1959-es hírhedt szebeni íróperben szabtak ki rá újabb börtönéveket, „bűnös társadalomellenes lázítás” okán. Innen a 60-as évek derekán szabadulva irodalom- és zenekritikákból, költői fordításból tartotta fent magát, de verseiből is közölhett, és helyben vagy Bukarestben időnként előadták zenei szerzeményeit. Emellett hébe-hóba utazhatott. Ezzel összefüggésben a titkosszolgálat újra zaklatni kezdte, 1976-ban kitelepülési engedélyért folyamodott, végre 1981-ben el is hagyhatta Romániát. A bresgaui Freiburgban letelepedve – előtte már-már derékba tört – pályáján és életútján elhatározóan új szakasz nyílhatott. Képei, zeneművei kiállí-

tásról kiállításra, koncertről koncertre jártak Freiburgtól Párizsig, szabadon élhetett költői, írói ihletének. Versek mellett drámát, elbeszélést, esszét is írt, román, francia, angol költészetből fordított. De mindenekelőtt szenvedélyesen utazott elvesztett gyermekkori paradicsomától: Isztriától távolabbi tájakig, melyek újfajta élménye gazdagította újabb műveit. Egy utazása során lelte halálát, Mallorca partjainál a tengerbe fűlt.

Aichelburg romániai éveit tulajdonképp gazdagon reprezentálja 1969/74 között (egy 1959-ben bezúzott prózaválogatás mellett) ott megjelent öt vers- vagy próza-, illetve esszékötete. 1984/87 között innsbrucki kiadó – a családi ősök honából – szerencsétlente három új verseskötetével. Drámakötete 1993-ban Münchenben jelent meg, válogatott verseit pedig – két nyelven – az immár szabad Szeben német könyvműhelye adta ki. Röviddel halála előtt indult meg az életmű négy terjedelmesebb kötetre tervezett összkiadása, a folytatás azonban valahol elakadt. – Az Aichelburg-kötetek pontosabb említése önmagában nem mond sokat. A művek, főként a versek átfogó halmaza szolgál ellenállhatatlan varázssal. Ez a költészet a finommivű, „osztrákos” (Rilke, Trakl), gyakran táji gyökerű érzéklet, az ebbe burkolt érzelmi-gondolati rezzenés mesteriskolája (átjárással a festő és komponista kvázi nonfigurális-atonális szöveteibe), amely a fiatalabb honi pályatársak számára elérhetetlen, csodált mintául szolgálhatott. Talán ez is a méltatás, elemzés dolgában máig mostohán kezelt, lényegében felfedezésre váró életmű fő érdeme: a közvetítés a nyelvterület legjobb 20. századi öröksége és a legszebb erdélyi német költői vágyak között.

A születési centenárium alkalmából a folyóirat az értő esszéhez az 1969-es szebeni kötetre (*Ratten von Hameln*) kritikát írt, akkor fiatal irodalmár – a költővel folytatott beszélgetésekből idéző – visszaemlékezését és levélváltását is mellékeli

Komáromi Sándor

Az oroszul beszélő zsidó diaszpóra létének egyes kérdései: Ljudmila Ulickaja: Daniel Stein, tolmács című regénye alapján

Levantovskaya, Margarita: The Russian-Speaking Jewish Diaspora in Translation: Ljudmila Ulitskaia's Daniel Stein, Translator = Slavic Review, 71 vol. 1.no 91-107. p.

Észak-Ameikában, nyugat-Európában, de különösen Izraelben, az oroszul beszélő zsidó menekülteket néha „nem-zsidó zsidóként” kezelik. Ez abból fakad, hogy ezek az emberek általában kevésbé ismerik a zsidó vallást és

szokásokat, és szorosan kötődnek a szovjet kultúrához. A volt Szovjetunió területén élő, és onnan kivándorolt zsidóság körül kialakult kérdéseket számos tanulmány, tudományos cikk kutatta az elmúlt évtizedek során. Természetesen az oroszul beszélő, külföldre vándorolt zsidóság körülményeivel a tudósokon kívül más értelmiségiek is folyamatosan foglalkoznak. Ilyen a napjaink sikerkönyveinek egyik szerzője, Ljudmila Ulickaja is.

2006-ban írt regényében, a Daniel Stein: Tolmács-ban, az egyik legellentmondásosabb, és legszokatlanabb kísérletet teszi arra, hogy a kortárs zsidó identitást megfogalmazza, mivel szándékosan az európai zsidóság keresztényre hitre való áttérésének trendjére fókuszál. A regény főszereplői között van, Amerikába, és Izraelbe kivándorolt orosz ajkú, keresztény hitre áttért, vagy éppen szekuláris zsidó, palesztin keresztény. Az ő útkezeséseiket, beilleszkedésüket egy számukra idegen kultúrába, mutatja be a szerző. Ők teoretikusan és szó szerint is átéltek mit jelent az, tolmácsolni. Egyik kultúrából a másikba fordítani, áthidalni a nyelvi, és szokásbéli nehézségeket. De senki sem érzi ezt úgy át, mint Stein, a tolmács. Stein, identitását eltagadva, tolmácsként dolgozik a Gestapo-nak a megszállt Litvániában. Így egyrészt túléli a háborút, másrészt sok zsidó sorstársán van alkalma segíteni a vészterhes évek során. A regény témája, és a nyelvek, és kultúrák „egymáshoz fordíthatósága” körül való gondolkodás szándékosan egybecseng a fordítás elméletében újabban megjelent teóriák egy-némelyikével. Az a nézet, mely szerint a fordítás nyilvánvalóan kevesebb az eredeti szövegnél, és, hogy a fordítónak mindenképp előtte a pontosságra, a szöveghűségekre kell helyeznie a hangsúlyt, mára elveszíteni látszik érvényességét. A fordítástudománnyal foglalkozó tudósok között sok az olyan, aki egyrészt egyenrangúnak tekinti a lefordított művet az eredetivel, és vitatja a szöveghűség és pontosság előbbvalóságát a kulturális közvetítéssel szemben. Véleményük szerint a fordítás nem kizárólag az eredeti mű tartalmának hű interpretációja kell legyen, de egyfajta interkulturális híd szerepét is be kell töltsen. Ulickaja, egyetértve ezekkel a gondolkodókkal, maga is narratív megközelítésben viszonyul a fordításhoz.

Ulickaja regénye a egészen sajátos történéseken keresztül mutatja be a zsidó identitás többféle képpel végbemenő újrafogalmazását. Már persze, ha erre egyáltalán lehetőség adódik. Mert ahogyan a szerző is egyik szereplőjének szájába adva a szavakat megfogalmazza, a zsidóság egyrészt nem azonos a judaizmussal, másrészt a modern kori történelem során bebizonyosodott, hogy nem attól lesz zsidó valaki, mert annak vallja magát, hanem attól, hogy mások annak tartják-e. Ennek a kijelentésnek a fényben elmondható, hogy a zsidóságtól nem szabadulhat valaki, még akkor sem, ha más vallásra tér át, ha istentagadóvá válik, vagy ha megpróbál tökéletesen beilleszkedni egy adott kultúrába.